

דעת-מכללת הרצוג

מתוך: "מעיינות" ג, מאסף לעניני חינוך והוראה, עורך: חיים המיאל, ירושלים תשל"ט

71

ההסברה של הגדת ליל הסדר

אחת לחבורה אחרת. בעצם נכונים כל הפירושים. תיבה זו לקוחה מיוזנית והיא מציינת במקורה כל מה ששייך לסימו' של משתה. סיום המשתה מתחיל בקינוח סעודה, המלווה בשירה ובנגינת חלילים, ומסתיים בהליכה סוערת לחבורה אחרת. בזה מסתברים האיסורים בליל הסדר — אוסרים על היין בין הכוס השלישית והכוס הרביעית, כדי שלא ירד הסדר לדרגת משתה יין; אוסרים על קינוח סעודה. הואיל והוא מציין את תחילתו של האפיקומן, וחששו שמא יסתיים בשכרון הגרוע וכל הכרוך בו: ליצנות, התגאות וכדומה. לפני הסעודה, ובשעת הסעודה הותרה שתיית היין — — — אולם אחר הסעודה נאסרה ובוה ביקשו למנוע את טישטוש הקדושה שבסעודת החג.

בזה מתבארת גם התשובה לחכם: „ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח, אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן“. „פירושה של התשובה הוא: מעבודת מצרים למרומי הר חורב, ולא למצולותיה של עבודת רעה הימנה! זוהי מהותו הרוחנית של חג הפסח. זוהי משמעותם של חיי הדת“⁷⁶.

נעיר כאן הערה דידיאקטית נחוצה, המורה יעמוד על השינוי בהוראת „אפי' קומן“ במשך הדורות: במשנה⁷⁷ ובהגדה עצמה, הוראתה עניין שאסור לעשות, ובשימוש הלשון שלנו נוהגים לקרוא לחתיכת המצה שאוכלים בסוף הסעודה במקום קרבן הפסח בשם „אפיקומן“.

לסוג אחר של הערה משטח ההיסטוריה שייכת ההבאה מדברי דובנוב המספר שאחרי-תנועת מצדדי יעקב פרנק בפולין נתעוררו שוב עלילות דם כמו בימי הביניים והפעם מפי משומדים יהודים. הפרנקיסטים העלילו על אחיהם היהודים כי בליל הסדר הם מצהירים שיש צורך בדם לשם קיום המצוות של אותו לילה. על יסוד פתרון ראשי התיבות: „דצ׳ד עד׳ש באח״ב“ — דם צריכים כולנו על דרך לשעשו באותו איש חכמים בירושלים (פרטים עיי' בדובנוב כרך שביעי עמ' 206, הוצאה גרמנית).

נסיים את מאמרנו במלים אחדות על עיצוב החגיגה אחרי הקמת המדינה הן בארצנו והן בתפוצות הגולה. הלא אין ברצוננו ולא בכוחנו לשנות את עצם הנוסח של ההגדה.

עד הנה הציע רק הרב מ. כשר לשנות מנהג אחד והוא הוספת כוס חמישי והוא מסתמך על בירור הלכתי מנומק בנימוקים שונים. אך גם מי שמתנגד לכל שינוי יכול להזכיר, שבעצם יש כבר היום מקום לכוס חמישית. כשחבורה גדולה של עשרות אנשים מתאספת יש מקום לשירת התקוה כגון בחגיגות הסדר שבקיבוצים הדתיים. אולי גם בזה צדק הרב כשר שבלייל זה מן הראוי לקרוא את ההכרזה על הקמת מדינת ישראל⁷⁸.

76. עד כאן לפי הג'ל, עמ' 115—116.

77. פסחים י, ת.

78. שם עמ' 160.